

ФОРМУВАННЯ КОМУНІКАТИВНОЇ АКТИВНОСТІ ТА КРЕАТИВНОГО МИСЛЕННЯ СТУДЕНТІВ З ВИКОРИСТАННЯМ ІННОВАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ НАВЧАННЯ НА ЗАНЯТТЯХ НІМЕЦЬКОЇ МОВИ

Г. Г. ШАПОШНИК

У сучасному суспільстві важливу роль відіграє система освіти, метою якої є формування нової генерації молоді, високоінтелектуальної, креативно мислячої, комунікабельної, яка практично володіє іноземною мовою, вміє самостійно здобувати та використовувати інформацію у будь-яких життєвих ситуаціях. Сьогодні недостатньо лише володіти іноземною мовою для повноцінного взаєморозуміння, необхідні знання усього комплексу форм комунікативного спілкування та формування креативної особистості, її здатність до творчого, нестандартного мислення. Для сучасної мовної освіти необхідні:

- комунікативна доцільність користуватися засобами мови в різноманітних ситуаціях спілкування;
- багаторівневність;
- варіативність;
- креативність.

Пріоритетної значимості набуває вивчення мови як засобу спілкування, знання іноземної мови – це не примха, а необхідність часу. Отже, зрозуміло, що навчання іноземної мови спрямовується на розвиток сучасного креативного студента, який володіє усіма видами мовленнєвої компетенції, на розвиток усного та писемного мовлення іноземною мовою, поглиблення знань про спосіб життя в країні, мова якої вивчається. Питання розвитку комунікативної активності студентів знайшло теоретичне обґрунтування в працях багатьох науковців. Зокрема О. Ветхов зазначає, що „рівень комунікативної активності студентів залежить від багатства словникового запасу та умінь використовувати всю різноманітність граматичних засобів мови при побудові власних висловлювань” [3, с. 76].

Використовуючи у своїй роботі інноваційні технології навчання, намагаючись розвивати у своїх студентів:

- глибину і об'ємність знань, умінь застосовувати їх у різноманітних ситуаціях, формувати стійку потребу до постійного відновлення знань і придбання інших;
- цілеспрямоване прагнення до істини, здатність глибоко проникати у сутність проблеми, знаходити зв'язки між явищами;
- можливість заохочувати творчу самостійність, прагнення до самовдосконалення, до свідомого розвитку і формування своїх здібностей до творчості, прагнення до самореалізації;
- конструктивний критицизм і самокритичність, умінь погоджувати нове із набутим вже досвідом і досвідом інших.

Одним зі шляхів розв'язання проблеми підвищення комунікативної активності та розвитку креативних здібностей у процесі набування знань є застосування в навчальному процесі інноваційних технологій навчання, бо емоційне забарвлення останніх, сприяє глибокому і міцному засвоєнню матеріалу, розвитку особистості кожного студента. Зміни видів завдань, уміле керування навчальним процесом сприяють розвитку креативних здібностей. Хоча процес цей довготривалий, і отримати результат одразу неможливо, та вже через деякий час студенти розв'язують поставлені завдання не за аналогією, а кожний вибирає свій, зручний йому шлях.

Креативний підхід у процесі вивчення німецької мови впливає з її загальної стратегії. Цією стратегією є комунікативний підхід. Мова розглядається як засіб спілкування й вивчається через особисту діяльність студентів.

Інтерактивним є метод, у якому той, хто навчається, є учасником, який щось здійснює, говорить, управляє, моделює, пише, малює тощо, тобто не виступає слухачем, спостерігачем, а бере активну участь у тому, що відбувається, власноруч створюючи це. У навчанні студентів старших курсів викладачі віддають перевагу лекційним заняттям, які лише інколи перериваються спонтанними обговореннями певної проблеми, грою, розігруванням рольової ситуації.

Сучасний студент – це продукт інформаційного суспільства. Він відрізняється різноманітністю, рухливістю й мінливістю. Кожен із студентів – яскрава особистість, яка характеризує особу індивідуальним рівнем інтелектуального розвитку і стилем умінь (сприймання, запам'ятовування, дослідження...). Інтенсивне навчання необхідне для забезпечення індивідуальних потреб студента у навчанні.

Парну і групову роботу організуюю як на заняттях засвоєння, так і на заняттях застосування знань, умінь та навичок. Це може відбуватися одразу ж після викладу нового навчального матеріалу, на

початку нового заняття замість опитування, на спеціальному занятті, присвяченому застосуванню знань, умінь та навичок, або бути частиною повторювально-узагальнюючого заняття. Далі розглянемо сучасні інтерактивні навчальні технології в тих моделях, які доцільно застосовувати у викладанні німецької мови.

„Робота в парах”. Ця технологія особливо ефективна на початкових етапах навчання студентів роботі у малих групах. Її можна використовувати для досягнення будь-якої дидактичної мети. За умов парної роботи всі студенти в групі отримують рідкісну за традиційним навчанням можливість говорити, висловлюватись. Робота в парах дає студентам час подумати, обміняти ідеями з партнером і лише потім озвучувати свої думки перед групою. Вона сприяє розвитку навичок спілкування, вміння висловлюватись, критичного мислення, вміння переконувати й вести дискусію.

Використання такого виду співпраці сприяє тому, що студенти не можуть ухилитися від виконання завдання. Під час роботи в парах можна швидко виконати вправи, які за інших умов потребують великої затрати часу.

„Діалог”. Суть його полягає в спільному пошуку групами узгодженого рішення. Це знаходить своє відображення у кінцевому тексті, переліку ознак. Діалог виключає протистояння, критику позиції тієї чи іншої групи. Всю увагу зосереджено на сильних моментах у позиції інших.

„Синтез думок”. Дуже схожий за метою та початковою фазою на попередній варіант групової роботи. Але після об'єднання в групи і виконання завдання студенти не роблять записів на дошці, а передають свій варіант іншим групам, які доповнюють його своїми думками, підкреслюють те, з чим не погоджуються.

„Спільний проект”. Має таку саму мету та об'єднання в групи, що й діалог. Але завдання, які отримують групи різного змісту, висвітлюють проблему з різних боків.

„Пошук інформації”. Різновидом, прикладом роботи в малих групах є командний пошук інформації (зазвичай тієї, що доповнює раніше прочитану викладачем лекцію або матеріал попереднього заняття, домашнє завдання), а потім відповіді на запитання. Використовується для того, щоб оживити сухий, іноді нецікавий матеріал.

„Коло ідей”. Метою „Кола ідей” є вирішення гострих суперечливих питань, створення списку ідей та залучення всіх студентів до обговорення поставленого питання. Технологія застосовується, коли всі групи мають виконувати одне й те саме завдання, яке складається з декількох питань (позицій), які групи представляють по черзі.

„Карусель”. Цей варіант кооперативного навчання найбільш ефективний для одночасного включення всіх учасників в активну роботу з різними партнерами зі спілкування для обговорення дискусійних питань.

„Акваріум”. Ще один варіант кооперативного навчання, що є формою діяльності студентів у малих групах, ефективний для розвитку навичок спілкування в малій групі, вдосконалення вміння дискутувати та аргументувати свою думку. Може бути запропонований тільки за умови, що студенти вже мають добрі навички групової роботи.

„Гронування („Асоціативний куц”)”. Гронування служить для стимулювання розумової діяльності. Спонтанність, звільнена від будь-якої цензури. Графічний прийом систематизації матеріалу. Думки не накопичуються, а „висять, як гроно”, тобто розташовуються в певному порядку. Технологія складання:

- ключове (джерельне) слово;
- запис слів, що спонтанно спадають на думку; усі слова записуються (занотовуються) навколо основного слова. Вони обводяться та з'єднуються з основним словом;
- кожне нове слово утворює собою нове ядро, яке викликає подальші асоціації. Таким чином, створюються асоціативні ланцюжки;
- взаємопов'язані поняття з'єднуються лініям.

„Синквейн”. Синквейн – улюблений вид роботи студентів на занятті. Слово „синквейн” походить із французької мови від слова cinq, що означає „п'ять”. Синквейн – це вірш, що складається з п'яти рядків. Він вимагає синтезу інформації та матеріалу в коротких висловах, що дозволяє описувати або рефлектувати з будь-якого приводу. Лаконічність форми розвиває здатність резюмувати інформацію, викладати думку в декількох значимих словах, емних та коротких виразах. Межі предметної сфери залежать від гнучкості уяви викладача. Зазвичай синквейн використовується на стадії рефлексії, хоча може бути й як нетрадиційна форма на стадії виклику.

„Вимоги” для створення синквейну: 1-й рядок – іменник, 2-й – два прикметники, 3-й – три дієслова, 4-й – речення з чотирьох слів, 5-й – асоціація з першим словом.

Дієслова можна вживати в інфінітиві, але в більшості випадків бажано запропонувати студентам ставити їх у правильній особі та відповідному часі для того, щоб вони закріплювали набуті знання про відмінювання дієслів.

Щоб не порушувати „вимоги” при створенні синквейну студентам рекомендується вживати іменник без артикля або просто ми його не рахуємо як окреме слово.

„Знаємо/хочемо дізнатися/дізналися”. Цей прийом застосовується для читання або прослуховування лекції. Студентам пропонується накреслити таблицю з трьох колонок: „Знаємо/хочемо дізнатися/дізналися”. Така сама таблиця знаходиться на дошці. У колонку „Знаємо” заносяться найголовніші відомості щодо заявленої теми (після обговорення теми). У колонку „Хочемо дізнатися” заносяться спірні ідеї та питання і все, про що студенти хочуть дізнатися з теми. У колонку „Дізналися” студенти записують усе, що вони почерпнули з тексту, розташовуючи відповіді паралельно відповідним питанням із другої колонки, а іншу нову інформацію необхідно розташувати нижче. Потім йде обмін думками зі всією групою. Підсумки заносяться до колонки. Це один зі способів графічної організації та логіко-змістовної структуризації матеріалу. Форма зручна, оскільки передбачає комплексний підхід до вмісту теми.

Крок 1. До знайомства з текстом студенти самостійно або в групі заповнюють перший та другий стовпчики „Знаю”, „Хочу дізнатися”.

Крок 2. Під час знайомства з текстом або в процесі обговорення прочитаного студенти заповнюють графу „Дізналися”.

Крок 3. Підбиття підсумків, порівняння змісту граф. Додатково можна запропонувати дітям ще дві графи – „Джерела інформації”, „Що залишилося нерозкритим”.

До цієї групи належать інтерактивні технології, що передбачають одночасну спільну (фронтальну) роботу всієї групи.

„Обговорення проблеми в загальному колі”. Це загальновідома технологія, яка застосовується, як правило, в комбінації з іншими. Її метою є прояснення певних положень, привертання уваги студентів до складних або проблемних питань у навчальному матеріалі, мотивація пізнавальної діяльності, актуалізація опорних знань тощо.

„Мікрофон”. Різновидом загальногрупового обговорення є технологія „Мікрофон”, яка надає можливість кожному сказати щось швидко, по черзі, відповідаючи на запитання або висловлюючи свою думку чи позицію.

„Незакінчені речення”. Цей прийом часто поєднується з „Мікрофоном” і дає можливість ґрунтовніше працювати над формою висловлення ідей, порівнювати їх з іншими. Робота за такою методикою дає присутнім змогу долати стереотипи, вільніше висловлюватися щодо запропонованих тем, відпрацьовувати вміння говорити коротко, але по суті й переконливо.

„Мозковий штурм”. Відома інтерактивна технологія колективного обговорення, що широко використовується для вироблення кількох рішень конкретної проблеми. Мозковий штурм спонукає студентів проявляти уяву та творчість, дає можливість їм вільно висловлювати свої думки.

Мета „мозкового штурму” чи „мозкової атаки” в тому, щоб зібрати якомога більше ідей щодо проблеми від усіх студентів протягом обмеженого періоду часу. Можлива індивідуальна, парна і групова форми роботи. Як правило, їх проводжу послідовно одна за одною, хоча кожна може бути окремим самостійним способом організації діяльності.

„Аналіз ситуації”. На заняттях з німецької мови зміст деяких понять студенти засвоюють, аналізуючи певні ситуації. Такі ситуації можуть аналізуватись студентами індивідуально, в парах, в групах або в загальному колі. Такий аналіз потребує певного підходу, алгоритму. Технологія вчить студентів ставити запитання, відрізняти факти від думок, виявляти важливі та другорядні обставини, аналізувати та приймати рішення.

„Вирішення проблем”. Метою застосування такої технології є навчити студентів самостійно вирішувати проблеми та приймати колективне рішення.

„Дерево рішень”. Як варіант технології вирішення проблем використовую „дерево рішень”, яке допомагає студентам проаналізувати та краще зрозуміти механізми прийняття складних рішень.

Для навчання спілкування іноземною мовою необхідно забезпечити мовну взаємодію його учасників: викладача та студентів. Викладач повинен бути не лише організатором, але й безпосереднім учасником мовної взаємодії зі студентами. Для реалізації взаємодії з студентами необхідне виконання викладачем таких професійних функцій: консультанта, координатора, ініціатора, лідера й рівноправного учасника спілкування.

Успішне виконання вказаних функцій під час реалізації мовної взаємодії в її типових ситуаціях вимагає не лише індивідуальних якостей викладача (товариськості, демократичності, доброзичливості) але й високого рівня його професійної кваліфікації.

У плані реалізації практичних цілей навчання іноземної мови студенти повинні оволодіти основними видами мовної діяльності: говорінням, аудіюванням, читанням та письмом – як способами здійснення спілкування в межах, визначених програмою.

Дуже важливо використовувати на занятті конкретні факти із життя країни, навчального закладу, самих студентів. Для розвитку ініціативної мови студентів обов'язково використовую події, які відбуваються з ними. По черзі звертаюся до студентів, стимулюю їх до вживання в мові формул згоди, незгоди, заперечення, уточнення. Зав'язується невимушена розмова.

Дискусія є важливим засобом пізнавальної діяльності студентів у процесі навчання. Вона значною мірою сприяє розвитку практичного мислення, дає можливість визначити власну позицію, формує навички відстоювати свою думку, поглиблює знання з обговорюваної проблеми. Сучасна дидактика визнає велику освітню і виховну цінність дискусії.

„Метод прес”. Метод навчає студентів виробляти й оформлювати аргументи, висловлювати думки з дискусійного питання у виразній і стилістичній формі, переконувати інших.

„Займи позицію”. Цей метод демонструє різноманіття поглядів на проблему, що вивчатиметься, або після опанування студентами певної інформації з проблеми й усвідомлення ними можливості протилежних позицій щодо їх вирішення. Цей метод бажано використовувати на підсумкових заняттях.

„Зміни позицію”. Така технологія є подібною до попередньої. Вона також дає можливість обговорити дискусійні питання за участю всіх студентів. Метод дозволяє подивитися на точку зору іншої людини, розвинути навички аргументації, активного слухання.

„Неперервність думок (Нескінчений ланцюжок)”. Впроваджувати навички аргументації, активного слухання. Одна з форм обговорення дискусійних питань, метою якої є розвиток у студентів навичок прийняття особистого рішення та вдосконалення вміння аргументувати свою думку.

„Дискусія”. Дискусія – це широке публічне створення якогось спірного питання. Вона є важливим засобом пізнавальної діяльності, сприяє розвитку критичного мислення студентів, дає можливість визначити власну позицію, формує навички аргументації та відстоювання своєї думки, поглиблює знання з обговорюваної проблеми. Дискусія в стилі телевізійного ток-шоу. Її метою є отримання студентами навичок публічного виступу та дискутування, висловлення й захисту власної позиції, формування громадянської та особистої активності. Інформатизація освітнього процесу є одним із важливих шляхів пізнання світу та науки і посідає провідне місце в реформі освіти України. Нові інформаційні технології навчання – це сукупність методології та технології навчання, в основу яких покладено використання комп’ютерних навчальних програм, електронних посібників і підручників, що забезпечують інтерактивний програмно-методичний супровід навчального процесу і є однією з форм реалізації мети та змісту сучасної парадигми гуманізованої освіти. Комп’ютерні технології, увібравши в себе елементи різних методик (особистісно-орієнтованого, розвивального, проектного навчання), надають кожному студентові, спираючись на його інтереси, здібності, особисті цінності й суб’єктивний досвід, можливість самореалізації в пізнавальній та інших видах діяльності, створюють комфортні умови для самовизначення особистості в інформаційному суспільстві. На нинішньому етапі розвитку суспільства наявність знань і вмінь з інформаційних технологій стає базовою вимогою для студента. Молода людина, яка не знайома з Інтернетом, не володіє ІКТ, буде неминуче відкинута за межі сучасного інформаційного суспільства. Компетентнісний підхід до вивчення німецької мови вимагає систематизації існуючих і пошуку нових ІКТ, які сприяли б становленню компетентної особистості, готової до життя в сучасному суспільстві. Нові інформаційні технології сприяють:

- розвитку критичного мислення;
- забезпеченню диференціації, індивідуалізації навчання;
- інтенсифікації навчального процесу, підвищенню його якості та ефективності;
- забезпеченню доступності знань;
- формуванню інформаційної культури.

Створення презентацій – ефективне завдання для самостійної дослідницько-пошукової роботи студентів, яке згуртовує і вчить працювати у групі й нести колективну відповідальність за виконану роботу. З досвіду навчання студентів технології створення презентацій доцільно вказати на кілька важливих моментів:

- інформація має бути не кінцевим результатом, а метою навчання, її початковим пунктом та інструментом;
- навчання не зводиться до запам’ятовування інформації, авторитарно визначеної в посібниках, а полягає в розвитку здібностей студентів самостійно просуватися в інформаційному просторі;
- викладач не повинен випереджати ствердженням своїх ідей студентську ініціативу;
- навчання має базуватися на принципі порівняння однієї інформації або точки зору з іншою з метою досягнення розуміння того, що знання не обмежуються сумою інформації і не є скінченними, а являють собою процес співвідношення різних знань;
- сутність навчання полягає у приєднанні нових знань до відомих, для чого ці відомі знання варто попередньо відтворити і в такий спосіб дізнатися, що ми насправді знаємо з певної теми.

Такий підхід дає можливість наблизити процес навчання до якомога природнішого стану. Водночас завдання викладача полягають не в тому, щоб засвідчити блискучий рівень власного володіння предметом, а в тому, щоб створити максимально сприятливі умови для осмислення запропонованої інформації й самостійного її здобуття, критичного перегляду та застосування на практиці творчих робіт шляхом партнерської співпраці студентів.

Тобто знання, уміння, навички можна розглядати як засіб діяльності викладача, засіб творчого процесу. Основне – навчити студентів вірити самим собі, своїм діям, умінню продуктивно витратити

свою енергію. В таких умовах викладач і студент перетворюються на творчий тандем, у якому вони діють разом. Роль ведучого, організатора дій належить викладачу, який володіє методом, алгоритмом розв'язання поставленого завдання або проблеми, і показує студенту, як це робиться. Спостереження за процесом вирішення проблем викладачем, переймання дій, ходу думок з боку студента сприяє запровадженню нових ідей та маленьких відкриттів у його душі. Робота викладача німецької мови – безперервна праця. Без творчості не може бути нових підходів до вивчення предмета. Нове бачення світу має на меті створення мотиваційного середовища для студентів у процесі вивчення німецької мови. У цьому підході комунікативність, як основна функція мови, більш повно формується, як у лінгвістичному, так і в концептуально-тематичному спрямуванні, адже ця функція відіграє головну роль у процесі вираження думок та засвоєння знань, що подаються в креативній формі.

Список використаних джерел:

1. Бех П. О., Биркун Л. В. Концепція викладання іноземних мов в Україні // Іноземні мови. – 1996. – № 4. – С. 3-8.
2. Боделан О. В. Вплив інтелектуальних і комунікативних особливостей студентів на їхню психологічну адаптацію у школі // Наука і освіта. – Одеса, 1998. – №5. – С. 32-34.
3. Ветхов О. Важлива складова комунікативної активності студентів // Іноземні мови в навчальних закладах. – 2004. – №4. – С. 76-84.
4. Інтерактивні технології навчання: теорія, практика, досвід: метод. посібник / авт. укл.: О. Пометун, Л. Пироженко. – Київ: АПН, 2002.
5. Малієнко В. Навчальна діяльність як діяльність спілкування // Іноземні мови в навчальних закладах. – 2007. – №1. – С. 37-41.
6. Семчук Д. Творчо-дослідницькі та інтерактивні технології навчання на уроках словесності: метод. Посібник. – Тернопіль: Підручники і посібники, 2007.

*Рецензент – д.пед.н., професор,
директор Вінницького соціально-економічного інституту
Університету „Україна” Г. В. Давиденко*